

Վերջինս, Ղայրալիքենդի կոտորածից անմիջապէս յետոյ մի ընդարձակ հաղորդագրութեամբ ղիմեց դաշնակից հրամանատարութեան ու հանրային կարծիքին՝ պնդելով, որ պատահած դէպքերի միակ պատասխանատուն դր. Սուլթանովն է: Ղարաբաղի հայ ազգաբնակիւթիւնն ու Ազգ. Խորհուրդը միշտ խուսափել են ընդհարումների առիթներ տալուց. նրանց գլխաւոր պահանջը եղել է՝ Ղարաբաղը նկատել վիճելի չըլլան և այնտեղ հաստատել անգլիական չէզոք իշխանութիւն, մինչև որ սահմանների հարցը վերջնականապէս որոշւի: Հակառակ ծանր պայմանների, Ազգ. Խորհուրդին յաջողւել է պահել հայթրքական խաղաղութիւնը և խուսափել բախումներից: Սուլթանովը Ղարաբաղ գալով՝ ձեռնարկում է յարձակողական քայլերի՝ որոշելով զէնքի ուժով հնազանդեցնել հայկական շրջանները: Հանդիպելով ղիմադրութեան՝ ղիմում է բռնութեան և պրովոկացիայի, հայերի դէմ դրդում է մահմետական տգէտ գանդաւաններին ու քուլոթներին և գործիք դարձնում քիւրդ հրոսախմբերը: 580 հայ է սպանւել Ղարաբաղում, և այդ արեան պատասխանատուութիւնն ամբողջապէս ընկնում է Սուլթանովի վրա: Մանրամասնօրէն թւելով Ղարաբաղի դէպքերը՝ Ազգ. Խորհուրդը հաւատացնում է, որ Շուշին դրաւելը դեռ ևս Ղարաբաղի նւաճում չի նշանակում և որ ո'չ մի համաձայնութեան չի կարելի հասնել Սուլթանովի հետ: Յայտնում է նոյնպէս, որ չուտով դումարելու է Ղարաբաղի հայութեան ճրդ համագումարը, որը նորից քննութեան կառնէ իր և Ազրբէյջանի փոխյարաբերութեան հարցը:

Նոյն իմաստով գեկուցում բերեց և Շատելվորտի ներկայացուցիչ զնդ. Գլատերբերգը, որը ուղարկւել էր Ղարաբաղ ծանօթանալու համար կոտորածների մանրամասնութիւններին: Նա ևս պնդում էր, որ կոտորածի ամբողջ պատասխանատուութիւնը ընկնում է Սուլթանովի վրա, որը նախօրօք քաղաքի և Ղայրալիքենդի մօտերը դրել էր քրդական խմբեր և նրանց միջոցով ջարդել հայերին: Եթէ Սուլթանովը կամենար, կոտորած չէր լինի և անդորրութիւնը Ղարաբաղում չէր խանդարւի: Գնդ. Գլատերբերգը առաջարկում էր պատասխանատուութեան ենթարկել Սուլթանովին:

Միևնոյն պահանջի վրա պնդում էին և Ազրբէյջանի Խորհրդարանի հայ պատգամաւորները, որոնց կողմից պատգամաւոր Պ. Զուբարը գնացել էր Ղարաբաղ, տեղն ու տեղը ուսումնասիրել դէպքերը և նոյնպէս յանգել այն եզրակացութեան, որ պատահածների ամբողջ պատասխանատուն Սուլթանովն էր: Խորհրդարանում արտասանած իր ընդարձակ ճառով Զուբարը բազմաթիւ փաստերով ու պաշտօնական վաւերագրերով հաստատեց, որ Ղայրալիքենդի և միւս գիւղերի կոտորածը Սուլթանովի գործն էր: Խորհրդարանը, սակայն, դատւ, որ Ղարաբաղի «տեղական իշխանութեանց և, ի մասնաւորի, ընդհանուր-նահանգապետի գործողութիւնների մէջ չկայ ապօրինութեան և ոչ մի փաստ»:

Ղայրալիքենդի կոտորածների և անգլիացիների հեռանալու տպաւորութեան տակ, Սուլթանովի հրաւերով, յունիս 28-ին, Վարանդայի Շուշու գիւղում (Շուշիից 4 վերստի վրա) հաւաքւեց Ղարաբաղի ճրդ համագումար-